

ERDÉLYI MUZEUM

XX. kötet.

1903.

10. füzet.

Indali Gyula emlékezete.*

Az emlékezés hozott ide bennünket. A közös emlékezésben a szívek lángja, mint a közös imádkozásban, összecsap s melegebben, fényesebben, hatalmasabban lobog fel.

Indali Gyula megérdemli, hogy emlékének ünnepet szenteljünk. Megérdemli, hogy *mindig* velünk legyen. Nem baráti kegyelet bizalmas találkozása ez, a közérzület fellobbanása. S az is legyen!

Indali Gyula bár kora sírba szállt, de költészete nem a sokat ígérő tehetség szárnybontogatása. Ő bevégezett, teljesen kiforrott költői *egyéniség*. Igen, egyéniség! Egyénisége annyira erős, határozott, hogy mintegy szétveti a kereteket, melyek közé a viszonyok szorítják. Azok a hatások, a melyek velünk született tehetségeinket idomítják, elnyomják, fejlesztik, nála csak annyiban érvényesültek, a mennyiben maga érvényesülni engedte.

Az, hogy 1851. febr. 23-án született Felső-Ábrányban, Borsodvármegyében, egyszerű életrajzi adat. Senki sem kereshet benne semmi jelentőséget. Indali erdélyi ember. Itt s épen Kolozsvárt élte le egész életét. Rövid kassai jogászkodása s brassói szerkesztősége apró kirándulászámba megy. A fővárosba csak meghalni sietett. Erdély szépségeit Jósika régen felfedezte s szeretettel rajzolta. Majd Jókai vette bűvös esetére s Petőfi szívét is megdobogtatta e kis külön világ. Aztán rendre megjelennek varázsos képei a *mi* költőinknél. Gyulai versét, a melyet *Az alföld* pendant-jául írt, minden gyermek szavalta. S e szeretetet még öntudatosabbá tették a prózáírók. Kőváritól *Erdély*

* A lakóháza falába illesztett emléktábla leleplezése ünnepén.

földe ritkaságai-t mohó gyönyörűséggel olvastuk, lelkesedtünk rajta. Majd kapóra jött Orbán Balázs nagy munkája: *A székelyföld leírása*. Valami szint, zamatot szítt magába mindezekből az erdélyi költészet. De Indali költészetében ennek alig van nyoma, még apró külsőségekben sem.

Erdély a történeti emlékek megszentelt földje, a mondák és regék tündérvilága. Nemcsak *vannak* hagyományok, de *köztudatban* vannak, élnek elevenen a szívekben. E szívek új virágzásba borultak, mikor Kriza a *Vadrózsák*-ban feltárja a székely néphagyományok kincseit, Kővári *Száz történeti regé*-jében a költészet gazdag forrását nyitja meg s Orbán Balázs *Székelyföld*-jének minden lapján poétikus mondáik gyöngyeit szórja el. Olvassuk a felelevenített, forgalomba hozott régi emlékirókat s lelkünk megtermékenyül, képzelmünk szárnyra kel. Indali költészetének röpte más irányt veszen. Az irodalomban még mindig erősen lüktetett a népies szeretete. Ő arról alig látszik tudomást venni. Magánosan cseng egy népdala. (Könyvtől ázik, sűrű könyvtől az orezám.)

A kálvinizmusban nevededik. De könyvében nincs egy sor, mely erre emlékeztetne. Istennel a lét nagy kérdéseinek pedzésénél foglalkozik, pessimistikus, világfájdalmas behatások alatt. S ha valamelyik költeményében festői részletül, háttérül, templom fordul elő: oltár ragyog benne, tömjénillat árad ki belőle. (Az én ünnepem. Jőjj, oh nézd.)

A ref. kollegiumban nő fel. A míg Csokonai költészetét jóformán meg sem lehet érteni a debreczeni kollegiumi élet ismerete nélkül, Indali finom, választékos költészetében e szellem halvány árnyalatát sem találhatni. Kölcseynél sem érzik ugyan a debreczeni íz, de ő a borongós lelkű, magánykedvelő, elvonuló *úrfi*, teljesen elszigetelten élt az igazi kollegiumi élettől. De Indali jó czimbora, víg pajtás, a ki mindig társai közt volt, semmiből magát ki nem vonta, részese volt minden diákcsinynak, mulatságnak.

Mikor ő ifjúsága legszebb, legfogékonyabb korszakát élte, Kolozsvárt élénk politikai élet pezsgett. A pártok éles ellentétben állottak egymással. Heves összeütközések, küzdelmek voltak. A politikai hullámok az ifjúságot is magukkal sodorták.

Sámi László gyönyörű, az értelemhez és a szívhez egyaránt szóló szabadszellemű előadásai lánggra gyújtották szíveinket s a vén kollégium falai közt lobogó lelkesedéssel kísérték figyelemmel az eseményeket s tárgyalták a napi kérdéseket. Összekötözött lepedőkön eregettük le egymást az emeletről, hogy a hostátban Orbán Balázs mellett korteskedjünk. Erősen kidomborodott hatása ennek sem látszik meg költészetén. Legismertebb s igen kedvelt verse ugyan *Márczius 15.* című szép, lendületes költeménye. De politikai gondolkozása inkább akkor nyilatkozik meg, mikor elmélkedvén a világréndről, feltör lelkéből a keserűség, az elégtelenség az emberrel, a világgal s így a politikai erkölcs-telenséggel is. (Egy költő sírján.)

Az ő erős egyénisége mintegy elzárkozott önkénytelenül is e hatások elől, hogy lelke a neki való tápláló elemeket szívja fel.

Szájról-szájra jár a csak most felelevenített kis történet, hogyan tanulta meg fogadásból rövid idő alatt az egész *Bánk-bán*-t könyv nélkül. Kiváló emlékező tehetsége volt. Igaz, hogy a jó memoria, még nem genie. A léleknek nem alkotó, csak elfogadó, percipiáló tehetsége. De ez gyűjti össze s tartja meg az anyagot, a melyet a talentum feldolgoz. S Indalinak megvolt az erős értelme, ítélete. Apja kiváló polyhistor. A fia korán megkedvelte a tudományokat. Lelkében felhalmozódtak az ismeretek s gondolkozásra ingerelték. Kifejlett s mindinkább izmosodott böleselő ereje. Míg bonczolgotó esze mind jobban látja a távolságot az ideál és valóság közt, meleg szíve megsíratja e keserű tudást. Éles esze kutatja az igazságot, álmatag szíve tündérvilágba ring át. Maga mondja:

Oh, az álomszülte képek
Boldogítók, égi szépek.
És ha képes boldogítani,
Kár az álmatag megszakítani.

De ezek a szép álmok, olykor „velut aegri somnia“, nem mindig vannak összhangzásban az észszel. A világ nem épen olyan, a hogy ő álmodja. Összeütközésbe jön vele, meghasonlik. Jellemében egyenetlenségek támadnak. Mintegy megnyugtató veti fel a kérdést az emberről, hogy:

Mi vet dicsőbb fényt homlokára?
 Ha csak gondol, vagy csak ha érez?
 Az ész, vagy a szív szárnyalása
 Visz-é közel az istenséghez?

Ő ismerte, szerette a jeles magyar költőket. Petőfiért rajongott s nem egy költeményében emlékszik reá. A szabadságharc leveretésének szomorú, sivár idejére gondolva, mikor a szent ügy elveszett, fájdalmasan mondja:

S ki méltán tudná megsírítani,
 A lant is rég hallgat, pihen!

(Kard és lant.) Vagy (Az újkor költője) napjaink hitványságát rajzolva, felsohajt, hogy a költő hiába dölt rég keresett, soh' sem ismert sírba? Nincs örökös, ki nagy lelke menyköveit szórja? *Egy költő sírján* pedig egészen Petőfi emlékének van szentelve.

Arany technikai virtuozitásából sokat tanult s ebbeli hatása meg is látszik egész költészetén, különösen töredék költői elbeszéléseiben. (Kelemér beszéde. A hajdankor.) Szerette Tompát, Eötvöst. (Br. Eötvös József emlékezete.) De igazán, lelke mélyéig Madách mélyen járó philosophiája, pessimismusa ragadja meg. S még ennél is nagyobb hatással voltak rá lelkével rokon idegen költők. Korán mély benyomást tett rá Szász Károly műfordításainak két kis kötete: a *Gyöngyvirágok* és *Lyrái alóék*. Moore Tamás lágy, bensőséges, érzelmes költészete. (Emlékül. Te boldogítsz.) Byron világfájdalma, szenvedélye, lyrai képei. (Nyári éj. Deczember elején. Letűnt a nap.) Heine sentimentalismusa, epigrammatikus ötletessége, sarcasmusa. Sőt Beranger meleg kedélyessége, refrainjei is. Később aztán különösen szerette Musset Alfrédot, a kivel — azt hiszem — valóban mindannyiok közt legrokonzottabb.

Érzik költészetén bizonyos nyoma a *stündchen*-eknek is. Akkor különösen kedvelt dal volt Medgyes fordításában a Schubert-féle: Lágyan száll feléd az éjben méla énekem. (Éj borult a tájra. Remegve bár.)

Költészetén valami sajátságos borongás ködlik. *Az én lantom*-ban mondja;

Hiába is vársz víg dalt kedvesem!
 Ha a menyország minden csillaga
 Dallá szövődnék szívem-lelkemen,
 E lant még akkor is borongana.

Máskor:

Meg-megszáll titokban olykor
 Egy borongó sejtelem.
 S oly keservvel, olyan kéjjel,
 Fájdalommal, szenvedélylyel
 Küzd, vívódik kebelem.

Ez a bánat boldogsága közepette is lelkére borúl. Maga is érzi, hogy mentegetőznie kell, magyarázattal tartozik:

Te boldogítsz, hívét mint senki más,
 Légy áldva érte édes angyalom!
 S bár nem hiszed, mégsem vagyok hibás,
 Hogy nem vidáman zeng feléd dalom.

Lásd, édesen szenderg a kis gyerek
 Meleg bölcsője óvó rejtekén,
 De, bármi légyen, hogyha fölveszed,
 Hidd, nem mosolyogni, sírni fog szegény.

Ah, annyi víg dal szunnyad keblemen,
 Álmodni rólad mind oly boldogok!
 De ha kidallom, hogy ha fölveszem,
 A sok vidám dal, halld, mint sír, zokog!

Máskor:

Ne csodálkozz, hogy boldognak
 Vallom újra magamat,
 S lelkem húrja néha-néha
 Mégis oly bús hangot ad.

Ne csodálkozz, hogy mosolygva
 Néznek bár rád e szemek,
 Mélyükön, mint szenvedőknél,
 Fényes könnyek rezgenek.

A régi megfagyott bú olvad fel lelkén a boldogság melegére.
 Vagy:

Kedves, ne bánd, ha néha-néha
 El is borúlnak arcaim,
 S lelkem vívódik karjaid közt,
 A gond, a kétség karjain.
 Ha szüntelen öelve téged,
 Csak boldogságom érzéném:
 Az üdvre, mondd, volnék-e méltó,
 Mely szived által lón enyém?

Ládd, én a szenvedő világhoz
 Valék csatolva oly soká!
 Közös fátyol borúlva ránk, mely
 A fényt előlünk elfogá.
 S most, látva üdvöm, mely szemedből
 Örök sugárral rám ragyog:
 Fáj a tudat, hogy e világban,
 Hol annyi jaj, nyomor, homály van,
 Én ily nagyon boldog vagyok!

Vagy:

Borulj reám s pihenj e szíven,
Szeretve fájón, égve híven.
Tarts karjaiddal átölelten.
De meg ne kérdd: mi nyomja lelkem?
S magadba' — bár, miért: nem érted,
Mondj egy imát el értem, — érted.

Ez a bánat ott csillog legtöbb költeményében. Felsőhajt:
Csak álomban vagyok én már boldog! (Méla fénynyel.) Más-
kor így dalol:

Leszáll az éj, álmra híva;
Te vidám, én borús vagyok.
Pedig azt nézzük mindaketten,
Az ég csillaga mint ragyog.

Éj, csillag: egy... s szívünkbe' mégis
Mi ellentétes érzemény van!
Te: csak csillagot látsz az éjben,
Én: a csillagban azt, hogy éj van!

Vagy:

Hinni jobb-e, vagy nem hinni?
Ah, ki dönthetné el itt lenn?
Tépelődöttünk... s látod, látod:
Elbukott a hívő s hitlen!

Egy bűnünk volt mindkettőnknek:
— S érte hogy megvert az Isten! —
Hogy te csak nekem nem hittél,
S hogy én csupán neked hittem.

Különösen szép e dal:

Gyors időnek szárnya lebben
S fiatal szív lázad.
Üzi egymást a kebelben
Szerelem, dal, bánat.
Szellem-ajkak súgnak-búgnak
Fényt lehellő légbe:
— Szerelemnek, dálnak, búnak
Nem lesz soha vége!

Gyors időnek szárnya lebben
S már a dal se zendül.
Csak a bú, benn a kebelben
És az arczon fent ül.
Nedves ajka ködborúnak,
Hervadó táj képe
Azt susogják, hogy a búnak
Nem lesz soha vége!

Gyors időnek szárnya lebben
S nincs szerelem többé!
Minden ürt a hő kebelben
A dal és bú tölt bé.
Harmat és könny egyre hullnak...
De az éj csendébe
Zeng az ének: dálnak, búnak
Nem lesz soha vége!

Gyors időnek szárnya lebben.
Hideg, ködös árnyak
Virágokhoz a kertekben
Kísérteni járnak.
Gyászharangok zúgnak-búgnak,
„Jaj“ zokog a légbe — — —
— — — Szerelemnek, dálnak, búnak
Vége! vége! vége!

De tud ő a boldogságról is dallani. Ott van: A kételyhez,
Kedvesemnél, Bálban, Sejtelmes alkony, Őszi dal, Búcsu, Tár-
saságban, Mi és a világ, Oh, ha tudnád. Nála, Emlékszel-é?

Hadd olvasok fel egy kedves képet:

A kertbe mentem . . . Holdas este volt.
A fülmile dalolt bokrán magában.
Én elmerengtem s fájt, hogy nem tudám:
Mi fájhat úgy a kis madár dalában?

És másnap újra vártam a madárt . . .
De im, helyette egy lánykát találtam.
Szép volt nagyon s én rá sem gondolék:
Mi fájt úgy tegnap a madár dalában.

Harmadnap este vártam — a leányt.
De oh, csak a madár dalolt magában!
Keblem feszült . . . már tudtam, érzém:
Mi fájt úgy akkor a madár dalában.

Most itt ülök . . . ölemben a leány.
Dalos kis ajkát hő csókkal lezártam.
A dal zeneg — s úgy tetszik — mintha már
Nem fájna semmi a madár dalában!

Vagy ez a gyöngéd *Alkonyi dal*:

Alkonyuló nap sugára,
Szállj le rózsám ablakára
S ajkára lágyan lopd át
Hő szerelmem ábrándesókját.

Édes álmok jó tündére,
Szállj szeliden szép szemére!
S mind, mi édes, szívbehangzó,
Zengd helyettem, lágy harangszó.

Mit a multból őrze keblén,
Átragyogjon álma leplén
S lelke titkos, szebb jövője
Rózsafátylát szőjje, szőjje!

Mint óhajtom, mint imádom
A reményt, hogy újra látom,
S mind, mi édes, szívbehangzó,
Álminál zengd, lágy harangszó!

S mig szeliden száll szemére
Édes álmok szép tündére,
Lopd e csókot ajakára,
Alkonyuló napsugára!

Jellemző sajjájtása költészetének a méla *ábránd*. Csak útalok e dalokra: Nem esküdtem, Csak gyötörj, A kerthez közel, Jőjj velem, Ketten, Szeret minden.

Máskor *sovárgás, epekedés* búg fel: Midőn a nap, Az én ünnepem, Még úgy hajós, A Hernád partján. Közben erős, szenvedélyes hangcsendül meg: Levél **-hoz, Búcsú, Az ő arc képe.

Költeményeinek legnagyobb része szerelmi dal. Egyik versének az a ézime: *Szeretni csak egy nőt lehet.* Ezt vallja az egészen végig. De nem tartja. Szerelmi dalainak tárgya egyre változik, néha bámulatos gyorsasággal. 1874. nyarán, mikor én újdonsült doktorságom dícsőségében sütkéreztem, Pestre jött. Az én kisdiáklakásom vendége volt. Ekkor hozott fel egy csomó gondosan leírt költeményt. Elvitte Szász Károlyhoz. Szász Károly mindig, akkor is, nagyon elfoglalt ember volt. De azért lelkiismeretesen elolvasta, s jegyzetekkel, megjegyzésekkel kísérte eleitől végig, a miket Gyula megszívlelt, hálával fogadott. Egyszer ebéd után a kávéházban beszélgettünk s györörüsséggel magyarázta, hogy ezt a verset, azt a verset hogy írta egy szép színésznő mellett, annak szive dobogásán számlálva az ütemeket. Este már, az én titkaimat csalogatva ki, idyllikus hangulatban ringott lelke, újongva beszélt Rózáról, boldog jövőjükről, enyhe fészkükről. Másnap apja egy barátját látogatta meg a Zugligetben. Ott fogták ebéden. Csak este találkoztunk. Olvasta frissen írt dalait, melyeket a házikisasszony szép szemehletett s ki nem fogyott új ismerőse bájainak magasztalásából.

Néha talán csak egy ötlet az egész.

Ilyen például:

A legelső találkozásban
Sovár szívünk már ége lázban.
Mikor másodszer összejöttünk,
Síríg tartó frigyét kötöttünk.
Templomba mentünk végre másnap,
Hol a hitét esküdte — másnak.

Vagy:

Hogy könyörgött, hogy ne menjek!
Hogy ne higgyek teneked!
Hogy te nem tudsz mást szeretni,
Csak magadat szereted.

S csak rohantam, merre inte
Büszke, délczeg termeted . . .
S tört szívével ott hagyám a
Tiszta, szende gyermeket.

S én is, én is összetörtem,
Sorsom vészbe vezetett . . .
Áldd meg Isten azokat a
Kis könyörgő kezeket!

Vagy:

Mikor engem te megcsaltál,
A természet összerendült,
Vad vihar zúgott az ürben,
Lágy harangszó félre csendült.
Ég setétült, fenn az Isten
Sírt a felhőszakadásig,
Lenn az ördög a pokolban
Összeverte a bokáit.

De aztán szólt bizony a dal sovároigma, epekedve, esdekelve. Azt mondja egy helyütt:

Bármennyire imádtam én a szépet,
Szemem gyakorta megkapá a szebb.
Tán lángolóbb volt ennek szemsugára,
Annak, hívém, a csókja édesebb.

Úgy látszik, az ő lelkében dallamok zsongtak, hangulatok fakadtak. Ehhez keresett tárgyat. De minden szerelmen átragyog *Róza*. Ő hozzá vissza-visszatér. Ez az ő igazi szerelme. Aldva fordul felé:

Oh hintse virággal az ég keze élted,
Mint gyöngye kezéd rögös életemet!
Ki bennem az átkot imára cserélted.
Oh légyen örökre megáldva neved!

Rajongva dicsőíti:

Szellő a rózsza keblén
Tudsz-e sohajtani
Oly hévvel, oly epedve,
Mint Róza ajkai?

Bérczek viharja, mondd meg:
Ha tudsz-e szólani
Oly szívét összetépőn,
Mint Róza ajkai?

Csillag, szólj, van sugárod,
Mely oly fényt hintene,
Oly mélát, oly merengőt,
Mint Róza szép szeme?

Kinek tüzedbe' lángol
Az űr végetlene,
Tudsz úgy lesújtani, villám,
Mint Róza szép szeme?

Hullámozol-é te esermely,
Virág közt lejtve le,
Oly bájjal, ész-veszítőn,
Mint Róza kebele?

Szólj óceán, ha fölver
Éjszak fagyos szele,
Rejtesz oly vézes örvényt,
Mint Róza kebele?

Ég, szólj, van anyyi üdvöd,
Mivel kegyenczedet
Úgy tudnád boldogítani,
Mint Róza engemet?

S pokol! szólj, mély öled bár
Ezer kint rejteget,
Tudnál-e úgy gyötörni,
Mint Róza engemet?

Csupa gyöngédség a: Rózám jó éjszakát! refrainú is. S mikor szakítanak, egyre visszasír a lelke. Hogy felejtsem, olesó kéjt keres. De hiába. (Az egyetlenhez.) Bűnbánat nehezedik lelkére. (Évek multán.) Mikor meghallja, hogy mátkás, keserűségét gúnyban élezi ki. (A hűtlenhez.) Aztán megadással búcsúzik. (Végszó.) Majd fölajdúl:

Oh, jaj nekem, hogy téged kell szeretnem!
S hogy még szeretsz: jaj, oh jaj néked is!

Gyötri az egyedüllét. Milyen kínos szeretetlenül élni! (Egyedül.) Búsan sohajtja:

Nem tud az többé szeretni,
Ki szívéen sebet takar.
Vágya van boldog lehetni
S lenni nem tud, bár akar.
Oh, a tört szívek szerelme
Nap, de melyen fölleg ül;
Vágy, de melynek nincs reménye;
Kéj, de boldogság nélkül.

Úgy érzi:

Valamit elveszte lényünk,
Mit föl nem találhatunk.
Valami hozzá szövődött,
A mit le nem rázhatunk.

Megundorodik önmagától. (Ne mondd.) Emléke folyvást kíséri. Lelke hozzá van forrva.

Borongó, elmélkedő lelke mind inkább meghasonlik önmagával. Megejti a világfájdalom. Nincs igaz szív, se szó, se tekintet.

Büzhödt a lég embertanyákon,
Fertőzetet lehel a lábnyom!
Korhadt a vér a vén ereken,
Az csörgedez a kis gyereken.

Méreg, gyilok, kigyói nyelvek,
Hitvány tanok, rút, aljas elvek,
Ármány, erőszak a magasban,
Vak állatöszton lenn a porban!

Csak néz az ég nyugodt szemekkel!
 S csak vétkezik, emészt az ember!
 Csak él az isten képmása,
 Világ ura, föld törpe váza.

Ép ily erős, világfájdalmas, embermegvető érzés hangzik ki a *Rossz világ ez* kezdetű lyrikus képből. *Elvész e föld*-ben már az Isten ellen lázad. S ép ily vad keserűség nyilatkozik meg *Az éj hangjai*-ban.

Majd bizonyos megnyugvás kezd szállni szívére. Szülői házban pihenést remél. (Vihar után.) Sőt maga is vigasztalja a szenvedőt:

Ha egy világot látsz szenvedni, hidd el,
 Csekélyek lesznek tenfájdalmaid!

Békíti a haragos szeretőket. A vén fától is azt tanulja, hogy lehet még öröm. Biztatja magát:

Oh, ne csüggedj mégse, mégse,
 Lesz egy percznyi enyhed!

S már azért sovárogo:

Csak életkedvet adjatok nekem!

Kolozsvártól is reménységgel búcsúzik, hogy aztán korán sirba szálljon. 1880 jun. 29-én látják utoljára. Julius 4-én fogták ki holttestét a Dunából, 8-án temették el.

A múlandóság bús érzelme gyakran kicsap költeményeiből (Dalok a kályha mellől, Augusztusban). A *Megnyugvás*-ban így énekel:

De van egy, mi vigaszt adhat a kebelnek:
 S ez a múlandóság... Minden a mi földi,
 Megsemmisül, minden, mi a szívet kéjjel
 S gyötrelemmel tölti.

Borzadással gyötrött egykor e bús eszme:
 S most ebben találok fásult nyugodalmat!
 Ebben bízhatom csak, hiszen ez nem remény,
 És így meg nem csallhat.

Mindegyre a halálsejtelem, a halálvágy szólal meg a dalokban. Sőt az öngyilkosság eszméjével is találkozunk. Egy öngyilkos sírkövére írja:

Volt nekem is, mint volt másnak a világon,
Sok kis erény mellett sok nagy gyarlóságom
Azokért jutalmat önszivembe' leltem,
Ezekért önmagát bünteté meg leltem.

Sok törődés, bú-gond hozá kora vesztem;
Nem vádoló senkit, mind magam szereztem.
Élvezem most nyugtom hűs rögnek alatta,
Kit sem áldok érte, ezt is kezem adta.

Máskor valami hang mintha ezt súgná fülébe:

Az élet egy fájdalmas rabbilincs,
Hagyd itt örökre búját, bánatát.
Mért hordoznál tovább is? Jer velem.
A sír örök, édes nyugalmat ád.

Sőt így kiált:

Angyal vagy ördög, a ki így beszélsz,
Jó, vagy rossz szellem, ne kísérts tovább!
Mert végre, még meghallgatom szavad,
S elhányom éltem, mint egy rossz ruhát.

A gyilkos fegyver cz. pedig egészen az öngyilkosság dala.

Hogy esett tragikus halála? Ne kutassuk. Dolgozott, írt. Lelkében eszmék, szívében érzelmek fogantak. Dalolt s dalai gyönyörűséget árasztanak szívébe.

A házat, melyben sokáig lakott s hol lelke leginkább pihent, emléktáblával jelölte meg a kegyelet. Fényesebb emléke az a testes kötet, melyet baráti kezek nem rég sajtó alá rendeztek. De legfényesebb emléke volna, ha dalait olvasnák s megszereznék. Így remélni lehetne, hogy többi művei is megjelenhetnek. Életírója, Both István mondja: „Egy halmaza a kéziratban maradt kisebb költeményeknek, egy terjedelmes és teljesen kidolgozott költői beszély, egy félben maradt verses vígjáték, a Heine-fordítások sorozata kérnének még helyet. Jókora könyvet tennének ki a különböző szépirodalmi lapokban megjelent elbeszélései is“. De én azt hiszem, aesthetikai s egyéb dolgozatai is kitennének egy kötetet.

Az volna ennek az ünnepnek legértékesebb mozzanata, ha az emlékezés melegén szívében vágyak izzának a dalok olvasására s azt a vágyat, azt a szeretetet vinnők tovább, árasztva szívből-szívébe.

VERSÉNYI GYÖRGY.